

K MARXISTICKO-LENINSKEJ ANALÝZE VYMEDZENIA A POSLANIA SVETONÁZORU

ANNA KLIMEKOVÁ, Katedra občianskej náuky PdF UPJŠ, Prešov

KLIMEKOVÁ, A.: On Marxist-Leninist Analysis of the Definition and Mission of World Outlook. *Filozofia* 35, 1980, No. 3, p. 320—329

The education of Man according to the spirit of Marxist-Leninist world outlook means unity of professional and ideological-political preparation. The first attitude towards analysis of world outlook inquires into problems of world outlook of Man, the second attitude inquires into subjective consequences of the influence of a definite world outlook in the society, their concretization in the world outlook consciousness of Man, in his deeds, in his morality and in his practical activity in general.

The world outlook includes, apart from the epistemological component, also axiological, normative, practical components, it further contains quite a number of emotional and non-rational elements.

Philosophy as world outlook *sui generis* is both a conception of the world and a conception of Man; the knowledge of both of them as well as the special way of generalizing this knowledge which has its significance for social, moral, theoretical orientation in the world, is an expression of conscious relation to reality and of theoretical justification of this relation which manifests itself in deciding, acting, spiritual selfrealization of Man.

Zintenzívnenie výchovy k marxisticko-leninskému svetonázoru je v zmysle záverov XV. zjazdu KSČ jednou z najnaliehavejších úloh ideologickej práce v etape budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti. XV. zjazd KSČ a zjazd KSS ocenili pozitívnu prácu na poli výchovy k vedeckému svetonázoru a zdôraznili potrebu ďalej v nej pokračovať. Generálny tajomník ÚV KSČ s. G. Husák v správe povedal, že „... našou povinnosťou je pokračovať v šírení vedeckého svetonázoru. Je to zásluhná práca a treba ju rozvíjať a podporiť.“ Túto trvale platnú úlohu zdôraznil aj zjazd KSS. Prvý tajomník ÚV KSS s. J. Lénart v správe povedal: „V záujme plného rozvoja osobnosti musíme ľuďom pomáhať zbavovať sa prežitkov, idealizmu a aj naďalej sa usilovať o to, aby čoraz viac občanov si osvojovalo materialistický názor na svet.“

Zápas robotníckej triedy za revolučné pretvorenie sveta je uvedomelý proces, založený na vedeckom poznaní a vedeckom svetonázore. Reálny zápas za sformovanie objektívnych základov pevného a trvalého šťastia, zápas o lepší a spravodlivejší svet, inšpirovaný a riadený komunistickou stranou, predpokladá, aby ľudia dokázali spoznať, čo v zložitej sieti spoločenských súvislostí súčasného vnútorného i zahraničnopolitického života tomuto cieľu prospieva a čo nie, aké politické a mravné kvality ľudí tento zápas predpokladá, nastoľuje a rozvíja.

Výchova človeka v duchu marxisticko-leninského svetonázoru pred-

stavuje jednotu odbornej a ideovo-politickej prípravy. Avšak takto orientovaná príprava vyžaduje i adekvátny teoretický prístup a teoretické rozpracovanie komponentov a determinantov, podieľajúcich sa na formovaní štruktúry svetonázoru.

Svetonázor mal v činnosti ľudí vždy kľúčové miesto, pretože predstavoval najabstraktnejšiu a vďaka tomu aj najvšeobecnejšiu formu ľudského poznania. Znamená to, že výrazne ovplyvňoval — a možno povedať — limitoval myslenie ľudí, ich postoje a konanie, ich praktickú spoločenskú činnosť.

Pochopiteľne, že charakter a kvalita svetonázoru ako zovšeobecnej formy syntetizujúcej poznatky a praktické životné skúsenosti ľudí v dejinách ľudstva boli rôzne. I keď človek bol vždy „objektom svetonázorového poznania, a to nielen preto, že je súčasťou historickej fakticity sveta, ale tiež preto, že jestvuje celý rad možností, v akých môže byť zmyslom jestvovania svetonázorov“ (1, s. 5), predsa narážal neraz na objektívne bariéry historicko-spoločenských podmienok, ktoré nedovoľovali, aby si človek osvojil svet vedecky a vedecky riešil i svoje vzťahy k nemu, alebo narážal na putá mýtických a náboženských predstáv o svete, ktoré spôsobovali deformovaný pohľad na svet a v konečnom dôsledku i celkový postoj k svetu i k sebe samému, prípadne formoval svoj postoj k svetu na základe istých subjektívnych, vnútorných, psychických stavov, na citoch, návykoch, vóli, ktoré sa napokon spolu so sociálnymi a gnozeologickými zdrojmi stali príčinami vzniku náboženského odcudzenia človeka sveta. Ergo — duchovná činnosť produkovaná človekom a jej výsledky začali sa zmocňovať vlády nad človekom; povedané slovami F. Engelsa „v náboženstve človek stratil svoju vlastnú podstatu, odcudzil si svoju ľudskosť a teraz, keď pokrok dejín otriasol náboženstvom, pozoruje svoju prázdnotu a vratkosť; niet preň inej záchrany, nemôže si vydobíť nazad svoju ľudskosť, svoju podstatu ináč, len tým, že od základu prekoná všetky náboženské predstavy a že sa rozhodne úprimne *navrátiť sa nie k „bohu“, ale k sebe samému*“ (2, s. 40) (podč. A. K.)

Vzhľadom na to, že zdroj svetonázoru je v špecifických rozporoch človeka s jeho životnými podmienkami a že každý svetonázor je napokon pokusom vyriešiť tento rozpor, teda reálne alebo zdanlivo pomôcť človeku v jeho ďalšom konaní, je možné konštatovať, že spôsob skúmania svetonázoru môže nadobudnúť dve formy či dve významovo-interpretačné roviny uvažovania.

V prvom prípade je možné vychádzať zo svetonázoru ako sformovaného ideologického javu, z reálnej historickej formy výkladu sveta a človeka v ňom, a formou materialistickej redukcie vystihnúť konkrétnu hmotnú skutočnosť, ktorá je jeho predpokladom a ktorú odráža. V druhom prípade je možné postupovať opačným spôsobom, teda vychádzať z konkrétnych materiálnych podmienok, životných pomerov spoločnosti, predmetnej reality človeka a cestou dialektického rozvíja-

nia dospieť k ideologickým svetonázorovým predstavám, ktoré danej objektívnej skutočnosti ľudí zodpovedajú a ktoré ju vyjadrujú.

V prvom prípade pôjde o otázku svetonázorovej orientácie človeka, o otázku, aký je postoj človeka k pôsobiacim formám svetonázoru. Druhý postup, cesta dialektickomaterialistického vyvodzovania z reálnych životných podmienok cez isté psychické mechanizmy k svetonázoru a odtiaľ späť k životnej praxi, je vyššou formou,¹ pretože ukazuje, akými cestami sa svetonázorové formy uberajú, a teda za akých podmienok sa menia, či nahrádzujú jedna druhú. Ak prvý prístup ku skúmaniu svetonázoru bude rozoberať otázky svetonázorovej koncepcie človeka, tak druhý prístup ku skúmaniu svetonázoru bude riešiť subjektívne dôsledky pôsobenia určitého svetonázoru v spoločnosti, ich konkretizáciu v svetonázorovom vedomí človeka, v konaní, morálke, v praktickej činnosti človeka vôbec. Táto rovina uvažovania nám otvára nielen možnosti skúmať sám ponor svetonázoru do reálnych vzťahov života človeka a spoločnosti, ale aj možnosti vymedziť komponenty, ktoré sa na jeho formovaní zúčastňujú.

Takto pochopený svetonázor už vystupuje ako komplex názorov na svet v jeho podstate a všeobecnosti vrátane človeka, jeho vedomia i jeho pretvárajúcej činnosti. Svetonázor v tomto vymedzení vystupuje ako faktor integrujúci ideovo-praktický vzťah človeka ku skutočnosti i k sebe samému. Nadobúda podobu vedomej činnosti, návodu, aký postoj zaujať k potrebám a záujmom a ako postupovať pri ich uspokojovaní. Svetonázor tak nevystupuje vo forme myšlienok, teórií, ale „ako neoddeliteľná *jednota ideológie a psychológie, ako vec myslenia, potrieb, záujmov, citov, motívov, presvedčenia, vôle a charakterových čŕt*“ (3, s. 245) (podč. A. K.) Svetonázor bude teda slovami F. Frendlovského „komplexom racionálnej, emocionálnej a eticko-vôľovej sféry; bude mať charakter presvedčenia a špecifického myslenia; bude sa prejavovať v charaktere človeka, v jeho morálno-politickom postoji, v celkovej povahe a zacielenosti spoločenskej praxe“ (3, s. 245).

V danom prípade ide predovšetkým o to, aby svetonázor nezostal iba v rovine myšlienkových operácií, v rovine teórie, ale aby sa stal normou konania. Aby potom, povedané slovami K. Marxa, „izolujúc sa od praxe, nestal sa číro scholastickou otázkou“ (4, s. 13), ale aby v súlade so zmyslom marxizmu-leninizmu svet nielen vysvetľoval, ale ho aj menil.

Z uvedeného vyplýva, že vymedzenie svetonázoru sa neuspokojuje iba s jeho interpretáciou ako sumy poznatkov, názorov na svet, ale že

¹ K. Marx v *Kapitáli* túto myšlienku aplikuje na náboženstvo, hovoriac, že dokonca aj každé dejiny náboženstva, ktoré abstrahujú od tejto materiálnej základne, sú nekritické. Je zaiste omnoho ľahšie nájsť rozborom pozemské jadro hmlistých náboženských predstáv, než naopak, z daných vzťahov reálneho života vytvoriť im zodpovedajúce zbožštené formy; jedine táto metóda je materialistická, a preto vedecká.

sa posúva do roviny praktickej. V nej sa totiž vytvárajú isté finálne hodnoty, presvedčenie, postoje, ktoré determinujú konanie jednotlivca, aktivizujú jedinca riešiť problémy života a sveta v celej ich mnohovitárnosti.

Suma poznatkov má síce pri formovaní svetonázoru dominantnú úlohu, nie však jedinú. Vedomosti, poznatky o svete sa dopĺňajú v štruktúre svetonázoru hodnotovou orientáciou, spôsobom myslenia, citmi, náladami, vôľou, túžbami, princípmi praktickej činnosti. Ako poznamenáva A. G. Spirkin: „Vedomosti a poznatky o okolitom svete sa menia na svetonázor vtedy, keď formujú sociálne, politické, morálne, estetické pozície človeka, keď sa stávajú základom celého obrazu života človeka.“ [5, s. 153]

Tým sa formuje svetonázorové vedomie človeka ako relatívne stabilný a rovnovážny element duchovného života individua, ktorý je nerozlučne spojený s emocionálno-vôľovými charakterovými črtami človeka, s jeho presvedčením a záujmami. „Svetonázorové presvedčenie predstavuje idey, ktoré existujú v pevnom systéme a tento predstavuje relatívne koherentný obraz všeobecných výsledkov duchovno-praktického osvojenia si sveta človekom. Tieto idey spoločenskou praxou zjednotené do konkrétneho celku majú úlohu všeobecného programu princípov činnosti človeka. Svetonázorové presvedčenie, t. j. idea—motív, idea—cieľ, idea—záujem vytvárajú hlboko subjektívny základ spoločenského správania, spoločenskej aktivity ľudí.“ [6, s. 249] Je zakotvené v pripravenosti osobnosti i v kritických situáciách riešiť problémy a zapojiť sa do spoločenskej aktivity.

V zmysle uvedených teoretických úvah treba „namietat proti stanovisku, že svetonázor je výraz a suma poznatkov o prírode a spoločnosti vcelku“ [7, s. 549] a prijať stanovisko, že svetonázor má okrem zložky poznávacej i zložku hodnotovú, normatívnu, praktickú, že obsahuje množstvo citových a mimo racionálnych momentov. Sústava hodnôt a hodnotových postojov spoluvytvára svetonázorovú štruktúru, ktorá je základom presvedčenia človeka, ktorá je „vyznaním“ jeho postoja k svetu a ľudskej spoločnosti; názor na svet prostredníctvom hodnotovej orientácie a sústavy hodnôt nadobúda na presvedčivosti, určitosti a stáva sa tak použiteľným v procese ľudského rozhodovania a konania. Okrem toho z faktu voľby hodnotového ekvivalentu vyplýva nevyhnutnosť straníckosti každého hodnotenia. Tým, že si človek volí určitú normu ako mieru určitej hodnotovosti, zaujíma k nej spoločensky podmienený vzťah, lebo nijaký názor ako súd o skutočnosti a jej hodnotách nie je a nemôže byť nestranný. Straníckosť je teda každému hodnoteniu imanentná, vlastná, nie je do neho vnášaná zvonka ako jemu cudzia požiadavka, ale vyplýva zo samej podstaty hodnotenia. Voľba a zaujatie hodnotovej pozície svetonázorovej orientácie dáva človeku smer jeho činnosti a stáva sa východiskom pre dôsledné a angažované konanie,

t. j. človek koná v súlade so svojím životným a svetonázorovým presvedčením.

Presvedčenie je z hľadiska praxe [realizácie ideí] viac než poznanie, vedenie; presvedčenie obsahuje ako svoju súčasť vnútornú istotu ľudí, že poznajú a môžu zvládnuť riešenie svojej životnej situácie, svojich potrieb, starostí. Presvedčenie je stanovisko subjektu, z ktorého bezprostredne vychádza rozhodnutie a vôľa k činu. Nie je to len domnienka či mienenie, ale politické, mravné, životné stanovisko osobnosti. „Presvedčenie nepredstavuje zvláštnu kategóriu ideí v hlavách ľudí vedľa poznatkov, hodnotových predstáv a noriem konania, ale špecifickú osobitnú charakteristiku všetkých týchto ideí, ktoré sa práve ich prítomnosťou stávajú svetonázorom ľudí.“ (8, s. 14)

V súvislosti s týmto konštatovaním je treba ukázať negatívny vplyv na celkové správanie človeka takého svetonázoru, ktorý nerešpektuje, či priam odmieta sociálne normy, vyrastajúc z teórie, ktorá toto odmietanie sociálnych noriem podporuje. Totiž od toho, akú normu si subjekt zvolí pri hodnotení, závisí, ako sa mu objektívna hodnotovosť vyjaví. Z každodenného života je evidentné to, že egoista pokladá aj altruistické konanie za prejav egoizmu a za každou snahou pomôcť mu v jeho prípadných ťažkostiach nachádza egoistický zámer. „Aj tá najpozitívnejšia hodnotovosť ľudských činov sa egoistovi zdá zápornou hodnotou práve preto, že všetko meria sebe vlastnou egoistickou normou.“ (9, s. 217) Podobne keď začneme náboženskou normou hodnotiť súčasné životné podmienky, môžu sa nám zdať ako slzavé údolie, „lebo aj hodnotovosť základných výdobytkov socializmu videná cez prizmu náboženskej normy sa neraz ukazuje ako v prevrátenom zrkadle.“ (9, s. 218)

I priamo v rámci filozoficko-etického myslenia by sme našli množstvo ilustrácií aplikovania istej svetonázorovej normatívno-hodnotovej orientácie na praktické konanie človeka. Tak napríklad svetonázor existencializmu viedol v konaní človeka až ku krajnému individualizmu; pragmatizmu, utvrdzujúceho človeka v utilitarite, alebo naturalizmu viedol často až k amoralizmu; voluntarizmus podnecoval mravný aristokratizmus, náboženský fatalizmus produkoval morálku pasivity.

V boji proti týmto svetonázorovým tendenciám stojí marxisticko-leninský svetonázor ako komplexný a ucelený systém vedeckej interpretácie sveta a človeka v ňom, vyzbrojujúci ľudí teoretickými a metodologickými princípmi prístupu k javom skutočnosti, k problémom politiky, pracovnej a verejnej činnosti a celého duchovného života. Jeho humanizačný a emancipačný charakter je obsiahnutý práve v tom, že umožňuje človeku porozumieť zložitosti spoločenských vzťahov, zákonitostiam ich fungovania a vývoja a tým nájsť si svoje miesto v reálnych spoločenských vzťahoch a rozvíjať uvedomelú aktivitu.

A spoločnosť, v ktorej žijeme, spoločnosť, ktorá sa dostala do fázy budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti, umožňuje v plnej miere

formovanie práve takéhoto svetonázoru. Do popredia sa dostala forma vedomého riadenia, regulovania a plánovania celého života spoločnosti. Zároveň sa upevnili sociálne istoty socialistického človeka. Socialistický človek v tomto procese, ktorý nastal v spoločenskom bytí a ktorý zasiahol oblasť vedomia, sféru svetonázorovej orientácie, začal si reálne uvedomovať svoje miesto v spoločnosti, pochopil reálne predpoklady svojho zaradenia v spoločnosti a v medziludských vzťahoch.

Pri tomto konštatovaní je potrebné mať na pamäti, že medziludské vzťahy ešte samy osebe a mechanicky nevytvárajú socialistický spôsob života či celú šírku socialistických spoločenských vzťahov medzi ľuďmi. „Tieto medziludské vzťahy a socialistický spôsob života tvoria ľudia a formujú sa pod vplyvom viacerých faktorov, medzi ktorými je potrebné spomenúť ako rozhodujúci faktor jednoty spoločenského materiálneho bytia a spoločenského vedomia ľudí. Aj v socialistickej spoločnosti však môžeme sledovať, že vedomie ľudí zaostáva za ich materiálnym bytím, za stupňom rozvoja podmienok materiálneho života. Na tomto základe negatívne pôsobia na utváranie socialistického spôsobu života a medziludských vzťahov rôzne rezíduá buržoáznej spoločnosti, buržoázneho a maloburžoázneho spôsobu myslenia či spôsobu hodnotenia a hodnotiaceho vzťahu k spoločnosti, prejavy egoizmu, karierizmu, príživníctva, snobizmu a pod., ktoré môžu v každodennom živote utvárať nesocialistickú mikroklimu a mikroprostredie.“ (10, s. 16) Podobne môžu aj narúšať sféru mravných vzťahov medzi ľuďmi.

Tieto deformačné vplyvy posúvajú formovanie svetonázoru a svetonázorového vedomia až do oblasti mimo spoločenských súvislostí, do oblasti iluzórnych predstáv o spoločnosti a mieste človeka v nej.

Preto je potrebné i dnes, v každodennej praxi sústavne sa zbavovať vplyvu maloburžoáznych živlov. Je potrebné, ako správne uvádza J. Loukotka „viesť boj proti prežitkom starej buržoáznej morálky, proti lajdáctvu, rozkrádačstvu socialistického vlastníctva, príživníctvu, proti rôznym predsudkom (v oblasti sociálnej, sexuálnej a v iných oblastiach), ktoré sťažujú ľuďom prechod k novému, socialistickému spôsobu života a otravujú spoločenské ovzdušie a medziludské vzťahy“. (11, s. 159) Toto je možné docieľiť ideologickou a výchovnou prácou, ktorá musí pružne a pohotovo reagovať na konkrétne potreby rozvoja spoločnosti, na záujmy jednotlivých sociálnych skupín, vrstiev a na záujmy jednotlivcov. Je nevyhnutné programovo formovať ideovo-výchovnú prácu a v jej rámci svetonázorovú výchovu. Marxisticko-leninský svetonázor nie je už len teoretickou záležitosťou, ale významným nástrojom ideologického boja socializmu a kapitalizmu, boja proti prežitkom buržoáznej ideológie vo vedomí ľudí socialistickej spoločnosti. A nielen to; marxisticko-leninský svetonázor sa stáva prostriedkom boja proti rôznym pozitivistickým snahám zakrývajúcim možné rozpory v spoločnosti ideovým plášťom abstraktného humanizmu, ktorý likviduje triedny aspekt spoločenských vzťahov a ktorý si svetonázor prispôsobuje svojmu pos-

taveniu. Teoretickým jadrom vedeckého svetonázoru je marxisticko-leninská filozofia, „ktorá poskytuje teoretické a metodologické východisko pre formovanie svetonázoru a zdôvodnenie jeho základných myšlienok; preto sa svetonázor, ktorý vychádza z marxisticko-leninskej filozofie a jej teórie poznania, vyznačuje prísnou systematickosťou a účinnejšie ovplyvňuje všetky oblasti ľudskej aktivity“. (12, s. 11)

Filozofia ako svetonázor sui generis je rovnako koncepciou sveta i koncepciou človeka; poznanie jedného i druhého, ako aj zvláštny spôsob zovšeobecnenia tohto poznania, ktorý má význam pre sociálnu, morálnu, teoretickú orientáciu vo svete, je výrazom vedomého vzťahu ku skutočnosti a teoretického zdôvodnenia tohto vzťahu, čo sa prejavuje v rozhodovaní, konaní, duchovnej sebarealizácii človeka.

Odhaľujúc historicko-relatívny charakter poznania a hodnotenia, ktoré sa zúčastňuje na tvorbe svetonázoru, marxisticko-leninská filozofia vylučuje relativistické znižovanie úlohy svetonázoru, pretože odhaľuje jeho objektívny obsah a progresívny vývoj, objektívnu zákonitosť vzniku a vývoja vedeckého filozofického svetonázoru. Marxisticko-leninský vedecko-filozofický svetonázor je radikálna negácia filozofie v starom zmysle slova. F. Engels o dialektickom a historickom materializme hovorí, že „nie je to už vôbec filozofia, ale jednoducho svetonázor, ktorý sa má potvrdiť a uplatniť nie v nejakej osobitnej vede vied, ale v reálnych vedách; filozofia je teda „zrušená“, t. j. „zároveň prekonaná“, prekonaná, pokiaľ ide o jej formu, zachovaná, pokiaľ ide o jej skutočný obsah“. (13, s. 114)

Svetonázor sa teda iba na filozofiu redukovat' nedá, pretože sú v ňom integrované morálne, politické, estetické, hodnotové výpovede o človeku, svete a ich vzájomnom vzťahu. Existuje však značná časť filozofov, predovšetkým medzi predstaviteľmi súčasnej buržoáznej filozofie 20. storočia, ktorí odmietajú svetonázorovú funkciu filozofie.

Napríklad predstavitelia tzv. lingvisticko-analytickej filozofie zastávajú názor, že filozofia nemá a ani nemôže mať — vzhľadom na svoju povahu a špecifickosť — svetonázorovú funkciu. Uvedme klasickú formuláciu predmetu filozofie u L. Wittgensteina: „Cieľom filozofie je logické objasňovanie myšlienok. Filozofia nie je učenie, ale činnosť. Filozofická práca pozostáva v podstate z vysvetlení. Výsledkom filozofie nie sú „filozofické výroky“, ale objasnenie výrokov. Filozofia má objasňovať a presne ohraničovať myšlienky, ktoré sú ináč akoby temné a hmlisté.“ (14, s. 152) Túto definíciu L. Wittgenstein neskoršie ďalej redukoval; vymedzuje predmet filozofie ako metódy logickej analýzy jazyka, v ktorom videl nielen zdroj všetkých filozofických omylov, ale aj zdroj filozofických problémov — „filozofia je boj proti zatemňovaniu nášho rozumu“ [Wittgenstein].

Ako je známe, mnohí pokračovatelia Wittgensteina doviedli ideu o potrebe premeny filozofie na kritickú analýzu jazyka do logických dôsledkov — pokúsili sa z akéhokoľvek používania slov vylúčiť „meta-

fyziku“; pravda, filozofia tejto školy i napriek tvrdeniam je nielen metódou, ale úzko vymedzenou, ohraničenou, idealistickou, agnostic-kou teóriou.

Predstavitelia filozofie lingvistickej analýzy jazyka popierajú svetonázorovú funkciu filozofie. Znamená to, že ich vlastná filozofia nie je svetonázorom, neplní svetonázorovú funkciu? Nie je ťažké ukázať, že filozofi — analytici jazyka — v podstate vyjadrujú svoje názory na všetky problémy vedeckého poznania, na život, spoločnosť, etiku, politiku atď.; analýza jazyka je teda spôsob, ktorým sa vykladá vcelku široký okruh otázok. To isté platí o Husserlovej fenomenológii a iných filozofických učeniach, ktoré filozofiu nepokladajú za svetonázor či ideovo-teoretický základ svetonázoru. Ak sa vžijeme do existencialistickej interpretácie a chápania špecifickosti filozofických problémov, nebude ťažké zistiť, že existencializmus absolutizuje a mystifikuje spojitost filozofie s každodennou skúsenosťou, ale aj typické zvláštnosti idealizmu a celej filozofickej problematiky, ktorými vytvára určitú normu pre celú filozofiu.

Na rozdiel od uvedených filozofií, ktoré sú založené na ilúzii a sebaklame, alebo ktoré sa snažia skúmať izolovane problematiku sveta od problematiky spoločnosti a človeka, alebo naopak je marxizmus-leninizmus a najmä marxisticko-leninská filozofia svetonázorom, ktorý podáva ucelený obraz sveta, miesta človeka v ňom i jeho aktívneho vzťahu k svetu. Je to taký svetonázor, ktorý sa snaží „svet zmeniť a na základe pravdivého poznania poskytuje spoľahlivý kompas, metodologický nástroj i program praktickej premeny sveta“. (15, s. 95) V konečnom dôsledku to vyplýva i zo slov, ktoré vyjadrili zakladatelia marxizmu-leninizmu: „... pre praktického materialistu, t. j. pre komunistu ide o to, revolucionizovať existujúci svet, prakticky sa chopiť vecí, ktoré tu už boli predtým — a zmeniť ich“. (16, s. 56)

Nie náhodou túto myšlienku veľmi jasne vyjadril K. Marx — a je treba, aby sme sa k nej v každodennej praktickej činnosti vracali — v 11. *Téze o Feuerbachovi*: „Filozofi svet len rozlične vysvetľovali, ide však o to, aby sme ho zmenili.“ (4, s. 15)

LITERATÚRA

1. SUCHÝ, J.: Svetonázorový model človeka. In: Problémy existencie a prekonávania náboženstva v socialistickej spoločnosti. Zborník ÚV SAKS. Bratislava 1974.
2. MARX, K. — ENGELS, F.: O náboženstve. Bratislava 1957.
3. FRENDOVSKÝ, F.: K problematice pojmu světový názor v teorii výchovy k vědeckému světovému názoru. Dejepis a zeměpis ve škole 1975/76 č. 7.
4. MARX, K.: Tézy o Feuerbachovi. In: Nemecká ideológia. Bratislava 1961.
5. SPIRKIN, A. G.: Mirovoztrenije i jego struktura, žiznennyj opyt, smysl i puti jego formirovanija. In: Molodož, jeje interesy, ideali i stremlenija. Moskva 1969.
6. Predmet i sistema etiki. Moskva—Sofia 1974.

7. HODOVSKÝ, I.: Vědecký světový názor a problém hodnot. Filosofický časopis 1973, č. 1.
8. MUŽÍK, J.: Vědecký světový názor a hodnoty socialistické společnosti. In: Vědecký světový názor a hodnoty socialistického člověka. Praha 1977.
9. BROŽÍK, V.: Svetonázor a hodnoty. Ateizmus 1976, č. 3.
10. HALEČKA, T.: Zdroje religiozity a cesty jej prekonávania. Ateizmus 1974, č. 1.
11. LOUKOTKA, J.: Světový názor, mravní hodnoty, cíle a ideály mladé generace. In: Vědecký světový názor a hodnoty socialistického člověka. Praha 1977.
12. CIRBES, V. — HAJKO, V.: Vyučovanie fyziky a vedecký svetový názor. Bratislava 1971.
13. ENGELS, F.: Anti-Dühring. Bratislava 1962.
14. WITTGENSTEIN, L.: Tractatus logico-philosophicus. In: Antológia z diel filozofov. Logický pozitivizmus a filozofia prírodných vied. Bratislava 1968.
15. GRULICH, V.: Marxismus-leninismus — kvalitativně nový typ světového názoru. In: Vědecký světový názor a komunistická výchova. ÚV SAKS. Praha 1974.
16. MARX, K. — ENGELS, F.: Spisy 3. Praha 1958.

К МАРКСИСТСКО-ЛЕНИНСКОМУ АНАЛИЗУ ОПРЕДЕЛЕНИЯ И НАЗНАЧЕНИЯ МИРОВОЗЗРЕНИЯ

Анна Климекова

Воспитание человека в духе марксистско-ленинского мировоззрения представляет собой единство профессиональной и идейно-политической подготовки. Первый подход к исследованию мировоззрения рассматривает вопросы мировоззренческой концепции человека, второй подход решает вопрос о субъективных последствиях действия определенного мировоззрения в обществе, об их конкретизации в мировоззренческом сознании человека, в поведении, морали и в практической деятельности человека вообще.

Кроме познавательной составной части, в состав мировоззрения входят ценностный, нормативный и практический элементы, оно содержит также множество эмоциональных и вне-рациональных моментов.

Философия как мировоззрение *sui generis* является равным образом концепцией мира и концепцией человека; познание одного и другого, а также особый способ обобщения этого познания, имеющий значение для социальной, моральной и теоретической ориентации в мире, является выражением сознательного отношения к действительности и теоретического обоснования этого отношения, что проявляется в принятии решений, в поведении, в духовной самореализации человека.

ZUR MARXISTISCH-LENINISTISCHEN ANALYSE DER DEFINITION UND BESTIMMUNG DER WELTANSCHAUUNG

Anna Klimeková

Die Erziehung des Menschen im Geiste der marxistisch-leninistischen Weltanschauung stellt eine Einheit von fachlicher und ideologisch-politischer Vorbereitung dar. Der erste Zutritt zur Untersuchung der Weltanschauung analysiert Probleme der

weltanschaulichen Konzeption des Menschen, der zweite löst subjektive Folgen der Wirkung einer bestimmten Weltanschauung in der Gesellschaft, ihre Konkretisierung im weltanschaulichen Bewusstsein des Menschen, im Handeln, in der Moral und in der praktischen Tätigkeit des Menschen überhaupt.

Weltanschauung hat ausser eines kognitiven Bestandteils auch einen Wertbestandteil, einen normativen, praktischen Bestandteil, beinhaltet eine Menge emotioneller und unrationeller Momente.

Philosophie als Weltanschauung sui generis ist ebenso eine Konzeption von der Welt, wie auch eine Konzeption vom Menschen; die Erkenntnis des einen wie des anderen und die besondere Art der Verallgemeinerung dieser Erkenntnis, die eine Bedeutung für die soziale, moralische, theoretische Orientierung in der Welt besitzt, ist Ausdruck eines bewussten Verhältnisses zur Wirklichkeit und einer theoretischen Begründung dieses Verhältnisses, was sich in den Entscheidungen, im Handeln in der geistigen Selbstverwirklichung des Menschen manifestiert.